

MÓRA FERENC ISMERETLEN IFJÚKORI VERSEIBŐL

Móra Ferenc 1902-ben került Szegedre. Tanárnak, mégpedig természetrajz szakos tanárnak készült, mivel azonban tanári állást nem kapott, a *Szegedi Napló*hoz újságírónak szegődött el.

A tehetséges ifjú újságíró, költő nevét csakhamar megismerte Szeged népe. Már 1902-ben megjelent első nagyobb munkája, *Az aranyszörű bárányc.* verses meséje. Írói munkásságának megindulását az irodalom ettől az alkotástól és ettől az időtől számítja. Ennek megfelelően emlékeztek pl. még Móra életében, 1927-ben írói működésének negyedszázados, majd 1932-ben három évtizedes évfordulójáról.¹

Írói tevékenysége a legszorosabban a Tisza menti városhoz kapcsolódik. Alkotó idejének java részét, férfikorát, haláláig Szegeden töltötte. Szeged írójaként ismerték meg őt előbb „a körtöltésen belül”, majd azon kívül is, az egész országban; *előbb mint költőt*, majd tárcái, elbeszélései, regényei révén mint *prózaírót*.

Irodalmi munkásságának ismerői azt is tudják, hogy életműve milyen szoros kapcsolatban áll szülővárosával, Kiskunfélegyházával. A gyermekkor, ifjúi évek hány szomorú emlékétt sirta el Móra Ferenc! A maga családjának szegénységében, küzdelmes életében ismerte meg először kora társadalmának igazságtalanságait. Írói pályafutásáról szóló megemlékezésében maga írja: „Engem Félegyháza tett íróvá. . . Mint író, ettől a várostól kaptam egyéni veretemet, innen származnak írói céljaim. Az alakjaim is hiába szögediek, azok valóban félegyháziak. Az én írásaimban félegyházi nap süt, félegyházi szél fúj, félegyházi sárgarigó fűtyül. Ettől a várostól kaptam a kiskunok nyers, nyakas macakosságát is.”²

Fellépőva szülővárosának régi helyi újságját, az alábbi híradást olvashatjuk benne 1902-ben, abból az alkalomból, hogy az akkor még nem egészen 23 éves Móra Ferenc Félegyházától elszakadt, és Szegedre került: „*Móra Ferenc a Szegedi Naplónál.* — Móra Ferenc kedvelt poétánkat, ki mint tanárjelölt, állás hiányában hónapok óta itthon tartózkodott, *Kulinyi Zsigmond*, a 25 éves Szegedi Napló főszerkesztője, igen szép honorárium mellett lapjához fogadta, hogy addig is, míg tanári állást kaphat, kiváló tehetségének gyöngyeit a szegedi közönség élvezhesse. Nem tudjuk, örüljünk-e ennek a hírnek, vagy szomorkodjunk rajta. . . Mennyivel jobban látnak a szegediek, mint mi. . . *Móra István* is a Szegedi Napló földözte föl, *Pósa Lajos*, *Békefi Antal*, *Tömörkény István* és a többi jelesek mind ott nőttek nagyra. . . Félegyházán a becületlen munkát, az igazi tehetséget még nem tudják méltányolni. Azt hiszem, jól gondolom, hogy pl. *Móra Ferenc* a mi városunkban írnioknak se kellett volna. Nem pedig azért, mert ő egy nagy tudású, komoly munkás. Ilyen pedig a városházán nem kell. Az ilyen „nem jó pajtás”, nem nagyívó. Szóval „nem társadalmi ember”. . . De ha majd a költő virágos kertje teljes lesz, jaj, de verjük a honfi keblet, hogy: a mi fiunk! Mert, ugy-e, kérem, ha nagy valaki, csak akkor a mi fiunk? Pl. *Magyar Gábor*, *Szivák Imre* stb. ezek már „városunk szülöttjei”, de *Móra Ferenc* még nem az.”³

Amilyen lesújtó ez a bírálat a századforduló idejében a kiskunfélegyházi városvezetők gondolkodásmódjára és magatartására vonatkozólag, éppen olyan világosan feltárja, hogy Félegyházán 1902-ben már ismerték Móra Ferenc tehetségét. A rövid hír fájdalmas hangja azt is elárulja, hogy a szülőváros szomorúan vett búcsút távozó fiától. S mennyi jövőbe látás volt a félegyházi hetilap szerkesztőjében! Már tudta, kifejezte, hogy Szegeden Móra „virágos kertje teljes lesz”, s Félegyháza egykor büszke lesz Mórára, mint a „város szülöttére”.

Még egyet elárul a híradás: 1902-ben, Szegedre költözése előtt Móra Ferencet Félegyházán már *kedvelt poétánknak* ismerték, írták.

Móra maga is többször tett említést arról, hogy nem prózaírónak, hanem *költőnek indult*. Azt is megírta, hogy már ifjúkorában verselni kezdett, mégpedig először fájdalmas hangú szerelmi verseket írt: „. . . nagyon régen volt, mikor először láttam újságban a nevemet, természetesen elégia alatt, melyben a halál egy tizenhatéves szív minden komolyságával fölkeretett, hogy fonja körem a karjait. . .”⁴

Ha valaki ezen a nyomon elindulva kezdi kutatni Móra Ferenc költői működésének megindulását, szülővárosa újságjában, a *Félegyházi Hirlap*ban megtalálhatja elfelejtett első szerelmi elégiáit. 1895nyarán jelentek meg, nevének közlésével Móra Ferenc első lírai alkotásai.

¹ A *Literatura c.* folyóirat 1927 novemberi Móra-számában és az 1932-ben kiadott *Móra Ferenc Emlékkönyvben*.

² Móra: *Daru-utcatól*. . . I. 95. l.

³ *Félegyházi Hirlap* 1902. máj. 4. — Magyar Gábor félegyházi származású piarista rendfőnök, Szivák Imre pedig országgyűlési képviselő, neves politikus volt.

⁴ *Beszélgés a ferde toronnyal* c. kötetében, 127. l.

Valóban 16 éves volt, ekkor végezte a gimnázium VI. osztályát. Amikor szerelmi reményét beteljesedve látja, akkor is a korai halál gondolata kínozza (*Mi édes volt. . .*). Hamarosan szerelmi csalódottsága szólal meg:

Hát a szív oly hamar feledhet?
És oly hamar nyíl rajt virág?

.....
Kacagj vígan, dalolj örömmel,

Dalold el új szerelmedet,
S ne lásd, szemem hogy telve könnyel,
Ne tudd, szívem hogy megreped!

(*Fájt látni hidd el. . .*)

Móra e lírai zsengeiről itt bővebben nem szólhatunk. Írói kibontakozása szempontjából kétségkívül ezek is figyelemre méltó alkotások. Főképp azért, mert Móra Ferenc irodalmi pályafutása a lírai költészet területén kezdődött. Ifjú korában *hitt is* a maga lírai tehetségében, alkotásai maradandóságában, sőt még abban is, hogy bizonyos tekintetben *új úton jár*. Nemcsak azt fejezte ki ugyanis egyik ifjúkori versében, hogy szerelmes éneke „messze szól”, szerelme dalaiban „élni fog örökké”, hanem, amikor mellőzöttséget tapasztalt, a „céhbeli”, vagyis elismert írók mellett a háttérbe szorítását érezte, hittel hirdette:

Tovább török töretlen úton,
Ha rongyosan, ha éhesen!
S az ösmeretlenség homályán
Lelkem tűzét az élteti:
Nem volt a halhatatlanok közt
Egyetlenegy se céhbeli!

(*Tükördarabok*, 1898.)

Azt is Móra ifjúkori költeménye árulja el, hogy kétféle versei voltak: olyanok, amelyeket szívből énekelt, és olyanok, amelyeket *énekelnie kellett*.

Az én órácskám is letelt:
Holnapra *köli*, hogy énekeljek,
Kölletlenül, kedvetlenül
A lámpa sáppadt fénye mellett.

(*A nyomáson*, 1898.)

Budapesten nyomorgó egyetemi hallgató volt, amikor ezt írta. Verseit megfizették a lapok. Ezek egy része különféle írói álnéven jelent meg. A nélkülözések közt élő, ablaktalan szobában lakó, hideg időben a Rókus-kórház konyhájából kituduló gőzben melegedő Móra a „muszáj-lira” jövedelméből tartotta fenn magát. Ennek a lírának természetesen olyannak kellett lennie, amilyen a kor ízlésének megfelelt, amilyent a lapok szívesen fogadtak. Ez azonban Móra ifjúkori lírájának csak kisebb része.

Nem csoda, hogy a létfenntartás érdekében, kényszerűségből is verselő Móra Ferenc már korán a lírai költészet hajótöröttjének érezte magát. A századforduló évében, 1901-ben, már keserű hangon, kiábrándultan világította meg a maga korának érzékletlenségét a lírai költészet iránt:

„A mi korunkban verset írni naivság, ki is adni azokat a verseket, merészség — és hazafias versekkel kísértetni meg a nagyérdemű közönség percenként változó szívét, olyan vakmerőség, amely magában hordja büntetését; nem hoz gyümölcsöt se erkölcsileg, se anyagilag... a lantos költő nem „vátesz” többé, nem profétája, lelki mozgatója népének, hanem igen reális lény, akinek ha nincs egyéb megélhetési forrása, akkor éhen halhat, vagy... árulhatja lelke virágait az utcasarkon. Akinek lelkében a civilizáció nem bírta kioltani azt az istenadta szent tüzet. . . csak kettő közt van választása: vagy prózai munkákba, mint megannyi sirba temeti lelke lírikus felét, vagy naivul és merészen dacol a jelen közömbösségével és ír verseket a jövőnek.”

A századforduló idejének politikai és társadalmi viszonyaival magyarázza, hogy a lírai költő elvesztette a talaját. Ez a bírálat arról az időről találó, hű és elég éles is: „A nemzeti élet nagy idegei alig lüktetnek, kis és nagy politikusaink a legszemérmertlenebb érdekharcot űzik, a társadalom képe éppen ilyen sivár.” Móra meglátta, hogy századunk elején nemzetünk,

népünk „nagy válság küszöbéhez” érkezett, „mikor szétbomlóban van a társadalom régi szel-
leme és még nem tud kialakulni az új. . .” Azt tapasztalta, hogy ebben a válságban „A lírai
hang: pusztába kiáltó szó.” Közömbösség, agyonhallgatás fogadja, „a mi pedig ezerszer
fájdalmasabb, mint az agyonbírálás!”

Mindezt egy szülővárosbeli poetának akkor megjelent verseskötetéről írt bírálata-
ban fejtette ki.⁵ Magyarázat ez részben arra is, hogy Móra Ferenc több mint száz ifjúkori
költeményét miért nem adta ki verseskötetben, s miért maradtak ezek ismeretlenségben, elfe-
ledve egy kis vidéki hetilap hasábjain.

Az alább közlendő versekből látjuk, hogy már ifjúkorában írt olyan költeményeket,
amelyek kora politikai és társadalmi viszonyainak bírálatával foglalkoznak. Felcsendül lírájá-
ban a forradalmi lelkesültség; fáj a lelkének minden társadalmi igazságtalanság; mélyen
együtt érez a szegényekkel, nyomorgókkal; a társadalmi haladás redületlen híve. Amint
1899-ben írt, a *Révben* c., versében látjuk, a húsz éves Móra Ferencnek forradalmi vágyai
voltak: nevét „öcska nádtetők alatt” emlegetnék az „elnyomottak”; arra vágyott, hogy
megoldja az „összolgaság láncait”, megüdvözítse a földi kárhozottak életét; „üzött szarvas”
válhatott volna belőle, vagy akit forradalmi tevékenységéért „a börtön éjszakája öl meg”,
akit a „martírok halála” ér.

Már a középiskola padjait elhagyó Móra látta, hogy „Tarkán meszelt világban jár”.
Amint egyre jobban megismerte kora társadalmának álnokságait, igazságtalanságait, a lelke
„nap-nap mind sötétebb” lett.⁶ Ifjúkora forrongó lelkületéről később maga írta: „Költő,
proféta, vallásalapító, népek előálmódója, hős a carlylei katekizmus szerint: ilyen bolondsá-
gokkal voltam vemhes a huszas évek elején. Elég rongyos voltam hozzá és eleget éheztem.”
Az őszhajú Móra is ilyennek látta magát, a húszéves ifjút, amikor még „a hajam fekete volt és
a szívem piros”.⁷

Ha az ifjú Móra forradalmi időben élt volna, a „népek előálmódója” a lírai költészet
terén bizonyára megtalálja az ennek megfelelő témát és hangot. Móra azonban még csak azt
tapasztalta, hogy a lírai költőnek nincs ereje, a lírai költő már nem „vátesz”. Ő, aki maga is
tanultsága révén egyre inkább a polgári társadalom tagjává vált, végül is szomorú elégiákban
sírta el fájdalmait, melyeket lelkének kora társadalmi megbántásai okoztak:

Így hatyú lett szívem s miközbe vére
Örök sebébül egyre csordogál,
Úszkálva néma tengerén a múltnak,
Szelid elégiákat sirdogál. (*Révben* c. költ.)^{7a}

Mórának csupán egy verses kötete jelent meg, 1920-ban, majd utóbb még három kiadás-
ban: a *Könnyes könyv*.⁸ Az ebben közölt 69 költeménye közt csak négy ifjúkori versét találjuk,
a többi életének szegedi szakaszából való.

Arról viszont, hogy prózairói munkássága előtt hosszú ideig lírai költő volt, Móra
külön tárcát is írt, *Boldogult költő koromból* címen. Ebben ismert humoros hangján szól
arról, hogy a „cirohagedűt, mint lírai költőt”, régen letette. Ifjúkori verseire célozva írta
a következő sorokat: „Nem igen hiszek benne, hogy az irodalomtörténet fölánna vala-
mikor azt a nagy tömegsír, amelyik a mi korunkat benővi a felejtés tüske bokraival s a
magam személyét illetően nem is ajánlanám az exhumálást. Nagyon sokfelé hagyogattam
szét magam. . . .”⁹

Amikor a Móra-család és Móra Ferenc életrajzi adatai után kutattam, a régi félegyházi
újságokat lapozgátva, feltárult előttem Móra Ferenc ifjúkori költészetének „tömegsírja”.
Hét évig, 1895-től 1902-ig temetgette ide Móra Ferenc középiskolás és egyetemi hallgató korá-
ban írt verseit. Akkor még csak a félegyháziak tudtak róla, hogy új, tehetséges ifjú költőjük
van: *Móra Ferenc*.

Bátyja, *Móra István* már elismert költő volt, midőn Ferenc első szárnypróbálgatásait
kezdte. A Ferencnél 15 évvel idősebb Móra Istvánnak 1894-ben már verseskötete jelent meg,
s az olyan elterjedt lapok, mint az *Új Idők* és a *Vasárnapi Újság* az 1890-es évek elején, évről
évre több költeményét közzölték. A félegyházi újságban pedig Móra István versei már akkor
kezdtek megjelenni, amikor Ferenc még egész kis gyermek volt.¹⁰ 1894-ben a *Félegyházi*

⁵ *Félegyházi Hirlap*, 1901. máj. 25. Honthy István *Hangoz az éjszakában* c. verseskötetéről írt ismertetésében.

⁶ *Tükörcsodák* költeményeinek első sorozatában, I. vers, *Félegyházi Hirlap*, 1897. aug. 15.

⁷ *Nádihegedű* (1937) c. kötete, 14. l.

^{7a} *Félegyházi Hirlap*, 1899. ápr. 2-i sz.

⁸ Szeged, 1920. — Későbbi kiadásai: 1921, 1933 és 1934.

⁹ *Daru-utcától* . . . I. 252. l.

¹⁰ Pl. már 1886-ban *Egyedül* c. verse, a *Félegyházi Hirlap* febr. 21-i számában. — Móra Ferenc ekkor még csak 6 éves.

Hírlap is közölte a *Szegedi Napló* elismerő irodalmi kritikáját Móra István verseskötetéről. Ennek megjelenését „irodalmi esemény”-nek jellemzi, s megállapítja: „Móra István igazi nagy poeta-tehetség.” A szegedi újság a továbbiakban még ezt írta Móra Istvánról: „A hor-gosi kis tanyákon olyan szegény tűzhely mellett, mint egy kapásé, kezdett a poetaszíve fel-fakadni.”¹¹ Juhász Gyula is úgy szól később Móra Istvánról, hogy neki „*Földszint*” című első szép verseskönyve után némelyek a Petőfi koszorúját ígérték.¹² Móra István versesköteté-nek megjelenése után egy évvel kezdte közölni a *Félegyházi Hírlap* Móra Ferenc költeményeit. Kétségtelen tehát, hogy Móra Ferencnek a versírásra az első ösztönzést bátyja költői sikerei adták.

A Budapesten 1957-ben, 93 éves korában elhunyt *Móra Istvánt*, a magyar írók és költők nesztorát Illyés Gyula is „egy méltatlanul nem emlegetett derék magyar tollforgató”-nak írta.¹³ Móra Ferenc a maga verses kötetét, a *Könnyes könyvet* is ezzel a bejegyzéssel adta át Móra Istvánnak: „Bátyámnak, tanító mesteremnek.”¹⁴

Móra Ferenc ifjúkori költészetének tárgya a szerelmi lírán kívül leggyakrabban a maga szegény családi köre, édesanyja, édesapja küzdelmes élete. A munkás, mosóasszony édes-anyáról József Attila előtt irodalmunkban nem találunk kifejezőbb, szebb és meghatóbb költeményt, mint Móra Ferenc alább közölt verse:

Ének a mosó-asszonyrul.

A teknő mellett görnyedezve
Pár tarka rongyot öblöget,
Sűrű verejték összefolyja
Bús homlokán a fűtőket.
A lúg magát beette, ráta
Bekötött ujsa sebibe —
Ti habkezü nagyúri dámák,
Oh jertek, jertek most ide!

S a hogy két reszkető kezével
Csavarja buzgón a ruhát,
Fakó ajkával felsorolja
Ötvenhat éve bú-baját
S bár pillájára könny szivárog,
Mosoly kél szája szögibe —
Ti lágyszívú nagyúri dámák,
Oh jertek, jertek most ide!

Az élet, mely így megviselte,
A szenvedések lánc-sora,
De vérsíró sebét szívének
Ő nem fitogtatá soha.
Álmatlan éjszakák sóhaját
Sohsem hallotta senkise —
Ti jajgató nagyúri dámák,
Oh jertek, jertek most ide!

Fölér a minden Golgotával,
Ha a szegény urat nevel,
Magának sok rongyoskodásán,
Magának sűrű éhivel.
De jó az Úr, hogy adta őket,
Gondot viselni volt kire —
Híres anyák, nagyúri dámák,
Oh jertek, jertek most ide!

¹¹ *Félegyházi Hírlap*, 1894. jún. 10.

¹² A *Literatura* 1927 novemberi számában, *Móra Ferenc ezeregy élete* c. életrajzi ismertetésében.

¹³ *Levél az ablakba, Irodalmi Újság*, 1954. dec. 31.

¹⁴ Móra Istvánnál tett látogatásom alkalmával láttam ezt a kötetet.

De bár az évek ferge szálltán
Akár az ujjam, úgy maradt
S megroskadott a délceg asszony
A sok száz nehéz kereszt alatt :
A szenvedések tengerén is
Maradt reménye és hite —
Ti csüggeteg nagyúri dámák,
Oh jertek, jertek most ide!

A kiknek lágy kacsója, karja
Gyűrűvel, csipkével tele :
De sokkal szebb a tieteknél
Ez asszony lúgevett keze!
Kinek nagyúri büszke szívit
Hitvány selyemvért földi be :
Hányszor szentebb a tieteknél
Az én anyám szegény szíve!¹⁶

Móra Ferenc már gimnazista korában, midőn iskolai ünnepélyen felolvasta egyik hosszú a magyar szabadság bukásáról szóló allegóriáját, ebbe, az esemény fonalának megbontásával így lopta bele a maga kenyérsütőgető édesanyjának mártíromságát, felmagasztalását :

Ti, kik selyem-bársonyba éltek;
Nem ösmeritek anyai éjnek
Könyhullató keserveit :
Csak kit a mécses lángja mellett
A hajnal annyiszor lepett meg
S álomba is köny szenderít,
Kit folyton bú s baj ostromolnak,
Az tudja csak a mártíroknak
Ösmerni szenvedéseti;

Jaj, én tudom : az én anyám is
Munkába görnyedő szegény,
Én ösmerem a munka bütykét
Lelkén, szívéen, arcán, kezén;
.....
S hányszor találták gondtul terhes esték
Foltozni sírva nyűtt ruháimat !
Aztán, hogy nőttem : hány keserves emlék!
A tudomány, jaj, drága egy dolog
S nem nézte, csak nekem ruhára teljék;
Hogy rajta izzadása párolog.

S a mikor kínnal szerzett volt az élet
Bár éhezett : nekem mindig akadt,
Milyen tengő, milyen küzdelmes évek,
Hogy oszlottak szét álmok és remények;
De mindig vigasztalta egy remény,
Hogy gyermeke nem lesz nyomorgó,
Örökös gyötrődésbe forgó,
Isten, embertől ehagyott szegény,
Akit mindenki úzhat, hajthat,
Akit még az ág is sanyargat,
Ki másnak fárad, másnak izzad,
Kinek könyűje föl se szikkad,
Kinek minden pohár vizébe
Örömmel omlik szíve vére . . .

¹⁶ *Félegyházi Hirlap*, 1898 júl. 31-i számában.

Ezek azok, kik sírva érzik
A mártírok nyomorát,
Nem kik bíbor-báronyba élnek,
De gyermekei a szenvedésnek,
Ők érdemelnek koronát.¹⁶

A társadalmi elnyomás és korának politikai viszonyai is erősen hatottak az ifjú Móra Ferencre. Bátor kritikai hangon szól arról, mint hetedikes gimnazista a millennium évében, hogy a király nem jelent meg ott, ahol az egész nemzet ünnepelt. Erről, *Pusztaszeren* c. verséről, később maga is úgy emlékezik meg, hogy amikor írta, a „*Költők tilalmasában*” járt. Ezt a költeményét nevezi Móra „egyetlen politikai versének”, de „mit tudja azt egy hetedikes gimnazista, hogy mi a politika?”¹⁷ Móra szülővárosának és családjának, iskolájának ellenzéki, 48-as hagyományokat tisztelő, merész kritikai hangja volt ez. A verset a *Félegyházi Hírlap* is csak „— r. —” szignummal jelentette meg, de nem maradt titok, hogy Móra Ferenc írta. Akkori „poezeos-professzora”, Szalay Gyula figyelmeztette is, de csak „a simogató keze ujjával : : : Nono — te már politizálsz?” A tanári kar azonban maga is csupa jó „negyvennyolcas ember”-ből állott, így legfeljebb még csak jobban becsülték kitűnő tanítványukat. A vers szövege :

Pusztaszeren

Dobog a föld! ébredeznek
Árpád alvó daliái :
Hogy ünnepel ez a nemzet,
Mebámulni, megcsodálni.

Akármerre-hova nézek,
Ünnepet ül itt ma minden,
Teli szívvel, teli fénnyel,
Kegyelettel, bizó hittel.

Az unokák mind eljöttek,
Itt kicsinye, itt a nagyja,
Bár bejártak messze földet :
Ez a nap a haza napja.

Az unokák mind eljöttek
Lelkesülni Pusztaszerre,
Bár bejártak messze földet :
Ez a föld a szentek szentje.

S újra élnek im az ősök,
Fölragyognak im az arcok,
Világverő mese-hősök
Véres kardja újra csattog.

S elhal a kedv szárnysegetten :
Kérdeztetik egymást sorban :
„Hihetetlen, hihetetlen —
Hát a magyar király hol van?”

Ünnepel pedig a szent föld,
Azért zöldebb ma a pázsit,
A madár is : dala csengőbb,
Illatosabb a virág is.

De a virág összehajlik
S megkérdezi egymást sorba —
— S fészkes ágrul csak ez hallik —
„Hát a magyar király hol van?”

¹⁶ *Orgonanyíláskor* c. költeményéből, VII. részben. — Ezt az allegóriáját Móra Ferenc a félegyházi főgimnázium 1897. márc. 1-én tartott hangversenyén olvasta fel, nyolcadikos gimnazista korában. — Közölte a *Félegyházi Hírlap*, sorozatban, 1897. évi 10., 11. és 12. számában.

¹⁷ *Daru-utcától* ... I. 263. l.

Sírva síró szellő támad
S zúg haraggal s egyre jobban
— És szavában annyi bánat —
„Hát a magyar király hol van?”

Borul az ég, nem is kéklik
És könnyűi zúgva folynak,
Minket sirat még az ég is :
„Hát a magyar király hol van?”

S a dal is csak sírva zenghet
Teli búval, fájdalommal :
„Itt az egész magyar nemzet,
Hát a magyar király hol van?”¹⁸

A kiskunfélegyházi gimnázium akkori legkiválóbb tanulójának korán feltűnt az is, hogy ő, aki a „szegénysorról” jött, milyen álnok, képmutató, irigy világba, társadalomba lép be. Kitűnő érettségije révén megnyílt előtte az „úri társaság”, de hamar észrevette, milyen „tarkán meszelt világban” jár. Itt

Jámbor, szent képet vág az álnok
Erény nyelvén beszél a vétek : : :

Közvetlenül az érettségi után, *Tükördarabok* c. satirikus verseiben mutat rá ennek a társadalomnak néhány torz vonására. E versei közül is bemutatunk egyet :

Egy úri társaságban
Mocskoltak és szapultak :
Elmondtak félbolondnak,
Affektáló hazugnak,
Fűz-sípon fújott versem
Lehúzták szörnyű módon :
A szerelem számárság,
Az esze már ma ódon:
Botrányos is, hogy mernek
Manap illet közölni,
Az ördögnek se tetszik
S a többi és a többi . :
Az ajtóban még hallom
Zaját a kacagásnak —
És a mikor belépek :
Mind sorra gratulálnak.¹⁹

Azt is hamar tapasztalnia kellett, hogy milyen nehéz a költők érvényesülése. Az ifjú Móra Ferenc bízott a maga tehetségében, költői elhivatottságában, de csakhamar rádöbbsent, hogy ez nem elég. Csak az számít költőnek, annak nyílik meg a hírnév kapuja, akit az írók céhe befogad. Kezdd egyetemi éveiben írta erről az alább közölt költeményét :

Mit ér, ha énekes madárrá
A múzsa csókja ihletett?
Mit ér, ha lelked szent tűzével
Teremtesz mesterműveket?
Lehet, hogy új világot alkotsz,
Lehetsz magasztos, isteni —
Fiókba rejthedd, tűzre rakhadd :
Mit ér, ha nem vagy céhbeli!

¹⁸ *Félegyházi Hírlap*, 1896. júl. 12.

¹⁹ *Tükördarabok*, I. sorozat, 11. sz. verse. — *Félegyházi Hírlap*, 1897. aug. 15.

A Parnassz hirhedett hegyére
Szárnyon ma nem juthatni fel :
Kilincselő pironkodással
Esengni, csúszni-mászni kell!
A máskülönben nagyra tisztelt
Közvélemény nyakad szegi,
Ha nagymerészen felrepülnél —
Hiába, nem vagy céhbeli!

De hogyha nagysokára feljutsz,
Miközben térded elkopott,
Fejed se törve irhatsz aztán
Egetverő bolondokot.
Sületlenséged a közönség
Már olvasatlan élvezi :
Hiába, ott a biztosíték :
A könyv szerzője céhbeli!

Különben jobb, ha felcseréled
A kaptafával tolladat,
A könnyű jambusok helyébe
Faragva csizmatalpakat.
Lelked tüztétül elvakítva
Ha nem szünöl meg zengeni
Könnyű mód megtanulhatod, hogy
Az éhhalál se céhbeli!

Hiába minden! a világnak
Kacaja, tapsa egy nekem :
Tovább török töretlen úton
Ha rongyosan, ha éhesen!
S az ösmeretlenség homályán
Lelkem tüztét az élteti :
Nem volt a halhatatlanok közt
Egyetlenegy se céhbeli!²⁰

Móra Ferenc ifjúkora idején a szülővárosában erős függetlenségi, ellenzéki politikai párt működött. Holló Lajos, az 1848-as eszmék országos nevű vezére volt Félegyháza képviselője. Őt követte, Kossuth és Petőfi eszméinek hódoló, Kiskunfélegyháza népe. Móra Márton, Ferenc édesapja is Kossuth 48-as függetlenségi pártjának volt lelkes híve. „A szabadság, egyenlőség, testvériség miatyánkjára ő előbb tanított, mint Kossuth Lajos és Petőfi Sándor és egy keserű káromkodásából hamarabb ismertem meg a magyarok Istenét, mint a „Talpra magyar-ból” — írta Móra Ferenc apjáról szóló emlékezésében.²¹

Ifjú évei hazafias lelkesülségéről még ezt írta : „... belőlem is márciusi ifjú lett s én köszöntöttem a piactéren húszesztendő szívem pátozával az esztendő ibolyakoszorús hónapleányát.”²²

Ezt a versét a *Félegyházi Hirlap* nemzeti színű keretbe foglalt, ünnepi számának első oldalán közölte. Érdeemes ezt is felidézünk :

Március 15.

(1898.)

Örömtüzeknek világa reszket
Észak, kelet, dél, nyugat fele.
Öröm hozsannát röpit a légben
Friss márciusnak balszam szele.
Ne verjétek föl olcsó babérral
Mohlepte sírok halottait :
Nem tudva róluk, hogy álmodozzák
Őrök dicsőség nagy álmait!

²⁰ *Tűkőrdarabok*, II. ciklus, II. sz. költemény. — Uo. 1898. nov. 10.

²¹ *Daru-utcától ...*, I. 98. i.

²² Uo. I. 102. i.

Álmodjátok csak bőszt folytatását
Világszabadság csatáinak,
Álmodjátok csak szabad hazáru!
Villám dobáló istenfiak!
Ha sejténétek késő utódok
Lélekpíritő gyalázatát :
Életre kelvén, elsöprenétek
Hős véreteknek korcs fajzatát!

Vérvöröztetésit szent szíveteknek
Hiába itta erdő, mező :
Gaz és szemét közt bús éjszakában
Szabadság fája nem nőtt elő!
Gyalázat, szégyen földhöz kötözvén
Vagyunk a régi bitang rabok :
Csakhogy bilincünk önkényt viseljük —
Aludjátok csak, aludjátok!

Mikor bolyongtunk magunkba, árván,
Reánk borulván sűrű setét,
Csitítgatók mi hiú mesével
Szegény szívünk síró sebét.
Ámitgatók, míg álomba zsibbadt
És lüktetése elhallgatott
S járunk-kelünk mint élő halottkép —
Aludjátok csak, aludjátok!

Nem emlékeztén dicső napokru!
Szabad hazáru! nem álmodunk :
Nem oly dicső volt, ragyogva napként,
A porba fürdik mi homlokunk!
Erőnk elernyedtt, térdünk megingott,
Acélkarunk is lelankadott :
Tengődve tengünk, magunk árnya —
Aludjátok csak, aludjátok!

Önértet, emlék, vágy és reménység
Mi szíveinkből lassan kihal,
Boland türelmünk beéri szépen
Tépett szabadság foszlányival.
Mi gyávaságunk többé nem ösmer
Orcátpíritő gyalázatot,
Már föl se vesszük, sőt féltve féltjük —
Aludjátok csak, aludjátok!

Ha olykor-olykor akadna emlék,
Mely lángra gyújtá könnyes szemünk :
Tiltó parancsszó sivit a légben
És lelkesedni csak nem merünk!
Ünneplő arcot bár most is ölténk
Óh miért zavarná nyugalmatok
Rabgondolatnak láncsörrenése? : : :
Aludjátok csak, aludjátok!

S holt tenger árján szellő se lebben,
Nyugalma, csendje oly csüggeteg,
Nincs remény, hogy támadna, kélné
Világot-rázó bőszt fergeteg!
A vérszmadár is, zúgó viharnek
Síró sirálya elhallgatott,
A sima vízen lustán halászgat —
Aludjátok csak, aludjátok!

De jó, hogy alszol, de jó, hogy alszol,
Világszabadság apostola!
De jó, de jó, hogy meg nem találtuk
Porát sírodnak sehol, soha!
Mi haszna lenne reánk emelned
Bosszúra hívó véres kezed,
Mi haszna lenne szent örülettel
Süket pusztába mennydörgened :

Hogy mersz te élni, föld szennye, terhe,
Nyomorult, gyáva rabszolganép?
Villám ha volnék Isten kezében
Rád törve, zúzva lesújtanék!
Ég csattogásán, föld reszketésén
Hadd dőlne romba egész világ!
Ég csattogásán, föld reszketésén
Születne újra egész világ!²³

Móra Ferenc az öntelt, üresfejű, de vagyonos embert gúnyolja egyik korai versében

Úr

Úr vagy. Amit mindenki jól tud,
Kétségbe én se vonhatom!
Úr vagy. Még a vak is meglátja
Nem földies tartásodon.
Mikor billegsz gyepen hegyesen,
Lengvén, mint zöldkorán a nád —
Hogy nem közénk való i z é vagy,
Ugyan ki ne ösmerne rád?

Úr vagy. Leri a homlokodrul,
Mely gondozott agyagdarab
S melyben annyi tartalom sincs,
Mint az üres kabakba mag.
Se baj! Kirül te nem sokat tudsz,
A bölcs természet bölcs nagyon :
Akinek nem jutott egyébbül,
Adatott annak dús vagyoni!

Úr vagy. Van telked, földed, pusztád,
Szolgál inas, béres, kocsis
S kidukál barmaidra nézve
A nagyságos titulus is.
A magad emberségibül még
Cipőd felhúzni sem tudod —
Ugyan mit gondolnak magukba
Cselédjeid, lovad, juhod?

Úr vagy. Nemes familiádnak
Minden kelése úr vala,
Miképpen minden csimotája
A gyurkafának gyurkafa.
S családi nagyságod tanúja
Megszolgált ősi címered :
Viselsz kövér fűvű mezőben
Aranyozott ökörfejet!

²³ *Félegyházi Hírlap*, 1898. márc. 15.

Úr vagy. Szép cimeredre méltó
S hasonlatos rá szerfelett:
A gondolatnak még csak árnya
Se hasonlítja lelkedet.
Se nem vagy te arra rászorulva,
No meg magas neked nagyon,
Mint ahogy magas lenne nekem,
Ha lovat kéne hajtanom!

Úr vagy. De nem afféle jött-ment,
Mocsokbul lett szemét pedig,
Ki ámbár lopni nem lop éppen,
De, bár csak ésszel, — dolgozik.
Biz arra törvény kéne még, hogy
Ne nőjön égbe a haraszt
És ne neveljen úri kölyköt
Minden meztlábos paraszt!

Úr vagy. És szentül azt hiszed, hogy
A teremtés központja vagy,
Hisz keringenek körülöd
Ha más nem is; — az agarak.
Ősztönszerűleg érezed, hogy
Kívül e nyurga ebeken
Hozzád méltó lényt nem mutat fel
Az egész világegyetem.

Egyszóval úr vagy, oly magasan,
S mink semmiségck, oly alatt,
Hogy szégyenébe fele útján
Elvész az ily csevelyde hang.
S nem tudod meg, hogy látva téged,
Miképpen ad köszönetet
A sorsnak az, a ki csak ilyen
Szegény parasztnak született!²⁴

Történetek a mi városunkból címen előbb egy szegény, zsellérsoron élő foltozóvargát énekel meg. Serényen talpalja a rossz cipőt. Arra számít, hogy a munkadíjból a közeledő ünnepen neki is telik majd kenyérré, dohányra. Már kész a munka, mikor beállít a cipőért a mosó-asszony sáppadt, sovány, beteg gyermeke. Zokogva mondja, hogy édesanyja kéreti vissza a cipőt, talpátlanul is, mert meghalt a huga. A pénz a temetésre kell. A varga odaadta a cipőt fizetés nélkül, nem kívánt érte munkadíjat, sőt még utolsó karéj kenyerét is a gyermek kezébe nyomta. Az ünnepet „ekkép böjtölé meg — A kis szomorú varga”.

A másik történet egy szegény parasztasszonyról, Rozálról szól. Haldokolva hozták be a városba. Ők, Móráék befogadták, „mert mind rokonok a szegények”. Rozált nem sikerült meggyógyítani. Végóráiban sem volt másra gondja, mint a tavaszi munkákra, nemsokára kikelő kicsibékre, a krumpliültetésre. Ebben a költeményében Móra a szegény paraszt munkaszeretétét, földszeretétét mutatja be.²⁵

Ez a vers előhírnöke Móra Ferenc későbbi prózában írt paraszttörténeteinek. Az *Ének a búzamezőkről* c. regénynek is, ahol szintén Rozál az öreg szüle.

Az ifjú Móra Ferenc a búzamezőt még csak kis lírai dalokban énekelte meg:

Búzaföldön járok
Egyedül,
Lelkemre sötét árny
Nehezül.
Köröskörül nincsen
Semmi zaj,
Lassú szárnyon lep meg
A vihar.

²⁴ Uo. 1901. jún. 6.

²⁵ Mindkét történet a *Félegyházi Hírlap*, 1902. febr. 23-i számában jelent meg. A Rozálról szóló elbeszélést Móra később, átdolgozott alakban, A föld címen *Könnyes könyv* c. verseskötetében is kiadta.

Szerelmes szívedre
 Gondolok...
 Szél támad s száll szerte
 A homok.
 S minden szürke lesz, mint
 Az avar,
 Mert a homok mindent
 Betakar,
 Betakar...²⁶

Másik hasonló, dalszerű verse :

Búzavirág növekedett a halmon,
 Búzavirágszemű az én galambom,
 Liliom homloka, meg a karja,
 Élő rózsza az a piros kis ajka.

Soká lesz, még a vadrózsza kipattan :
 Soká ég még ajakadon az ajkam.
 Soká lesz még búzavirág a rozszba :
 Soká szorítalak még a karomba!²⁷

A félegyházi határ : búzavirágos szántóföldek, homokdombok, a füzes ér, szőlőlugas, a városkörnyéki „nyomás” és „pást” (pascuum, legelő), a félegyházi „szegénysor” nincstelenjei, elsősorban a maga családjának tengődő élete jelennek meg Móra Ferenc ifjúkori költészetében. Amikor Budapestre megy egyetemi hallgatónak, fájdalmasan vesz búcsút a zúgó jegenyéktől, kis berkektől, szőlőkunyhótól, a „Roskatag ház ősz lakóitól, — Áldottlelkű emberektől”.²⁸ A főváros, büszke palotáival, tündöklő népével, a bársonyban-selyemben suhogó úri nőkkel : Móra Ferencnek idegen világ maradt. „Lerázva porát Babilonnak” — így kezezté haza a maga egyszerű környezetébe.

Móra Ferenc egész az 1920-as évek elejéig szívesen foglalkozott a lírai költéssel. Ifjúkori lírája tehát írói útválasztása és fejlődése szempontjából az irodalomtörténet érdeklődésére tarthat számot. Kétségtől szerencsés volt az az elhatározása, hogy élete utolsó évtizedében teljesen a prózairodalom művelésére fordította tehetségét. Megindulása a lírai költészet terén azonban írói egyéniségének kibontakozása szempontjából az irodalomtörténeti érdekességnél sokkal nagyobb jelentőségű. Nemcsak „lírikus felét”, mint ifjúkori írásában mondta, hanem egész lírai lelkületét szóltattatta meg prózai munkáiban. S így lett Móra lírikus elbeszélő, azok közül való, „akik minden írásuk ablakából kikönyökölnek”.²⁹ Az ötven éves, már régen csak prózaíró Móra Ferenc is így jellemezte a maga egyéniségét : „Lírikus vagyok no, ne szépiúsuk a dolgokat. Különösen mióta nem írok verseket.”³⁰

A félegyházi újságnak előbb már ismertetett 1902-ben megjelent hírében olvastuk, hogy Móra Ferenc Szegedre került előtt hónapokig mint állástalan tanár élt szülővárosában. Alább közölt költeménye mély csalódottságot, elkeseredést fejez ki, mert látja, hogy a tehetség, becsületesség nem elég a mindennapi kenyér megszerzéséhez sem. Kiket vádoljon ezért? Szemrehányása volt tanáraihoz szól, akik őt nem a való életre nevelték, hanem költői vágyai kibontakozását segítették elő. A vád azonban végül is, megkapó fordulattal, tanárai nevelőmunkájára iránt érzett hálájává változik át.

Halljátok-e, öreg tanárim. : :

Halljátok-e, öreg tanárim,
 A vádat a tanítvány ajkain,
 A kihez jó még sohse volt az ég
 S ki senki ellen nem panasza még?
 Halljátok-e, hogy ép ti vagytok a
 Vádoló panaszok tárgya és oka, —
 Mintahogy a fát hálátlan gyerek
 Saját gyümölcsivel dobálja meg?

²⁶ Kesergő c. dalciklusából, III. dal. — *Félegyházi Hirlap*, 1897. május 23.

²⁷ Uo. a VI. sz. dal.

²⁸ *Bucsuzóba, Félegyházi Hirlap*, 1897. szept. 19.

²⁹ A Kisfaludy-Társaságban mondott székfoglaló beszédében. — *Daru-utcátó l. . .*, II. köt.

³⁰ *Daru-utcátó l. . .* II. köt. 78. l.

De óh, az ösvényt mért is áldanám,
Melynek virág nyílt árnyas oldalán
S tovább, tovább csalt búvös képivel,
Míg végít síró pusztá nyelte el?
S ti bölcs, tudós, tapasztalt emberek,
Akik az élet mélyit méritek,
S ösmeritek sötét hullámaid:
Óh, szóltatok-e e r r ü l valamit?

Ti láttátok a sápadt, bús fiút,
Mikor lelkében a szent tűz kigyúlt, —
Mért nem mondtátok, jó tanárain,
Hogy teher ez az élet útjain?
Mért nem mondtátok, hogy a toll nehéz
S előbb kifárad a szív mint a kéz,
Hogy ásó, kapa az én örököm,
Maradjak inkább a zsellér-rögön?

Mért mondtátok, hogy kert ez a világ,
Melynek még a tövise is virág,
Mért, hogy csupán a vétek nyomorú
S az érdemnek kijár a koszorú?
Mondtátok-e, hogy az élet piac,
Hol nem kelendő más, csupán a gaz,
És minden hitványsággal van tele
S a becsületnek nincs becsülete?

Mért fejtegette annyi szép beszéd
Penészes népek fényes életét,
Ha nem szólátok arrul, hogy nekünk
Rideg, hideg halálunk, életünk?
Mért fejtegette annyit ajkítok,
Lipébe, fűbe mennyi szent titok, —
Mondtátok-e, hogy mindez mit sem ér,
Ha nincsen mellé egy falat kenyér?

Mondtátok-e, hogy ez fapénc csupán
És többre mék tudatlanul, bután,
Ha kézcsókolva hátat görbítek
S hamis nagycknak tömjént égetek?
Ó, példát erre mért nem adtatok,
Hiszen e nélkül éhen halhatok!
Ó, az lett volna csak a bölcs tanács,
Ó, akkor jutna nékem is kalács!

Mondtátok-e, hogy durva gyom, szemét
Mint irigylik az ifjú jegenyét
És félre tőle addig lepkedik,
Míg jövő örömmel útját nem szegik?
Mondtátok-e, hogy más nem boldogul,
Csak a ki lelkit adja zálogul
És hogy megéljen, úgy elsorvad ép,
Mint rothadó gyümölcs közt az ép?

Nem, nem, ti erről nem beszéltetek
S azért vádollar meg ma titeket!
S azért nem lesz egyéb vágyam soha,
Az élet árja vessen bárhova,
Csak az, hogy ily vádat szórjon felém,
Akinek szívit én nevelgetém,
Valami háládatlan rossz gyerek,
Mintahogy én vádollar titeket!²¹

²¹ *Félegyházi Hírlap*, 1902. márc. 30.

Mórát az élet árja már néhány hét múlva elsodorta a szülővárosából, újságírónak Szegedre. Sohasem lett tanár. Amikor Szegedre távozása után három év múlva Félégyházán természetrajz szakos tanárra volt szükség, s hívták haza gimnáziumi tanárnak, már nem jött. A családja, anyósa ilyen törekvésének is ellene szegült.³² Szegeden találta meg azt az irodalmi környezetet, baráti társaságot, amely íróvá fejlődését elősegítette. Egyet azonban Móra Ferenc sohasem tagadott meg a szülővárosától, azt, hogy írói céljai innen származnak, írói útjának is Félégyháza szabott irányt: „nem tudok más sípot fújni, mint amit a kiskunok földjén a bölcsőmbé tettek. Magyar parasztnak születtem és mivel annak is nőttem fel, most már halálos holtomig az maradok” — írja irodalmi munkásságának alapjáról, gyökereiről.³³

A líráról Szegeden áttérhetett a prózára, irodalmának iránya azonban nem változott meg. Kifejezően írja: „A negyven éves fa már nem csavarodhat el abból az irányból, amely felé sutttyókora óta hajlította a széljárás. A szél megfordulhat, de a fa már nem változtat világtáját.”³⁴ Másol pedig hűségét a maga származásához így fejezi ki: „Engem, az alföldi parasztot éppen olyan eltephetetlen szálak fűznek a magam eredéséhez, mint a felvidéki dzsentrit az övéhez.”³⁵

Móra Ferenc írói útja, jelleme „sutttyó” korától haláláig „semper idem”, mindig ugyanaz, változatlan maradt. Ennek fő jellemzői: bátor demokratizmusa, kritikai hangja a politikai és társadalmi visszasságokkal szemben, a szociális igazság mellett való nyílt állásfoglalása, mély humanizmusa, emberszeretete, hazaszeretete, szabadságszeretete. Ennek forrását találjuk meg már Móra ifjúkori, eddig ismeretlen, elfelejtett lírájában. Ezért érdemes feltámasztanunk, bemutatnunk Móra Ferencet, mint ifjú lírai költőt.

NACSÁDY JÓZSEF

REVICZKY ÉS A SZEGEDI NAPLÓ

Reviczky Gyula hanyattatásokkal és nélkülözésekkel teli pályája során számos hír-
lap, folyóirat szerkesztőségével került kapcsolatba. Elég csak egy pillantást vetnünk arra
a teljességre törekvő bibliográfiára, mely Komlós Aladár *Reviczky Gyula* c. kitűnő tanulmá-
nyának függelékeként jelent meg, lapcímeke légióját látjuk ott felsorakozni.¹ Az irodalom-
történetírásnak nagy nehézséget okoz ez a tény. Valóban jelentéktelen, harmadrangú, sok-
szor ma már elő sem kerithető lapok sárguló hasábjain rejtezhet nem egy, talán jelentős
Reviczky-írás, vagy ismeretlen variánsa egyik vagy másik ismert költeményének.

Külön problémát jelent az, hogy Reviczky — érthető okokból, — egy-egy már korábban
megjelent cikkét, esszéjét, költeményét több-kevesebb változtatással, hol kevesebb, hol több
idő elteltével, újra közölte különböző lapokban. Míg költeményeinek kötetei — mivel még
életében jelentek meg, — legalább szövegkritikai vonatkozásban biztos alapot nyújtanak
életműve e részének értékeléséhez, kötetben együtt soha meg nem jelent prózai műveinek
végleges szövegét még nem rögzíthette irodalomtörténetírásunk s így Reviczky sokat vitatott
filozófiájával és esztétikájával, ezeknek kialakulásával kapcsolatban még nem mondta ki
minden részletkérdésben az utolsó szót.

Ugyancsak kiegészítésre szorul még a Reviczky-kronológia is, melynek alapját Komlós
Aladár már említett könyvének a függeléke rakta le.

Ehhez a még előttünk álló munkához szeretnénk néhány adatot szolgáltatni.

Már utaltunk arra egy korábbi cikkben, hogy Reviczky több vidéki lap között, a
*Szegedi Napló*val is kapcsolatban volt.²

A lapban megjelent írásai a következők:

A magyar nők lyrája, 1878. augusztus 30.

Jogosult-e a kozmopolita költészet? 1878. november 30.

Apró dalok, (Weber *Chopint* játszod betéve és *Ha mosolygasz, mennybe nézek*),
1881. május 10.

³² L. Péter László: *Móra Ferenc ismeretlen levelei*, Szeged, 1954, Szegedi Egyet. Könyvtár kiad-
ványa, 33. sz.

³³ *Daru-utcától*... I. köt. 101. l.

³⁴ Uo. II. köt.

³⁵ Uo. II. köt. 142. l.

¹ Bp. 1955. — 153–163. l.

² *Adalékok a kozmopolita-költészet vitához*. IJK. 1956. 4. sz.